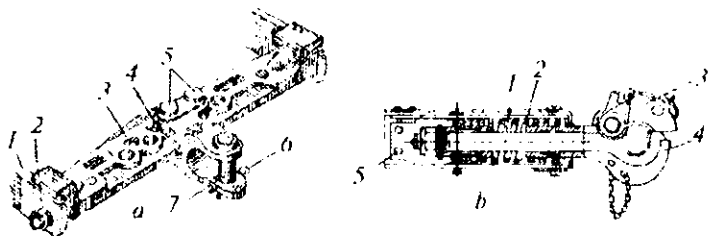

1-§. Tirkash moslamasi

Traktorning qishloq xo'jalik mashina va quollari birlashtiriladigan hamda ularni harakatga keltiradigan qismi *ish uskunalari* deyiladi. Traktorning ish uskunalari tirkash moslamasi, quvvat olish vali, harakatlantirish shkivi va o'rnatish tizimi kiradi.

Traktorlarga qishloq xo'jalik mashinalarini tirkash uchun *tirkash moslamasi* o'rnatiladi. Tirkash moslamasi traktorning ketingi bugeliga yoki o'rnatish mexanizmining bo'ylama qo'yilgan tortqisiga mahkamlanadi. Masalan, TT3-60 markali traktor tirkash moslamasining (21 1-rasm, *a*) ko'ndalang qismi (3) o'rnatish mexanizmining bo'ylama tortqisi (1) ga mahkamlanib, ikkala uchiga chuv (2) kirgizilgan. Vilka (4) barmoqlar (5) yordamida ko'ndalang qism (3) ga mahkamlanadi. Vilkaning ketingi uchiga shkvoren (7) kirgizilib, uning ham pastki uchiga prujinali chuv (6) o'rnatilgan.

21.1-rasm. Tirkash ilmoqi:

- a* — traktorniki: 1 — bo'ylama tortqi; 2 — chuv; 3 — ko'ndalang qismi;
4 — vilka; 5 — barmoq; 6 — prujinali chuv; 7 — shkvoren; *b* — avtomobilniki:
1 — sterjen; 2 — prujina; 3 — qulf; 4 — ilmoq; 5 — ko'ndalang balka

Vilka (4) ni turli teshiklarga o'rnatib tirkash nuqtasini gorizontal tekislikda o'zgartirish mumkin. O'rnatish mexanizmini kuch silindri yordamida ko'tarish va tashirish bilan o'rnatish nuqtasi vertikal tekislikda o'zgartiriladi. Avtomobillarga pritsep tirkash va boshqa mashinalarni shatakka olish uchun tirkash moslamasi qilinadi. Tirkash moslamasi

(21.1-rasm, *b*) avtomobil ramasining ketingi ko'ndalang balkasi (5) ga mahkamlanib, uning sterjeni (1) prujina (2) va vtulkalar orasidan o'tkaziladi. Prujina pritsep avtomobilni o'rnidan qo'zg'atganda va avtomobil notekis yo'llardan yurganda hosil bo'ladigan turtkilarni yumshatadi. Avtomobil tirkash moslamasining ilmog'i (4) qulf (3) bilan mahkamlab qo'yiladi. Avtomobilni shatakka olish uchun ba'zan old qismiga ham tirkash ilmog'i o'rnatiladi.

2-§. Traktorlarning quvvat olish vallari

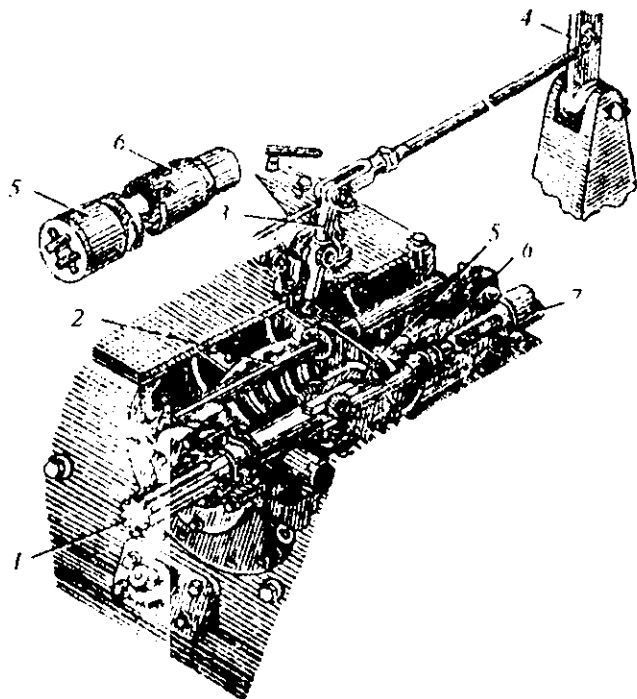
Traktorga tirkalgan yoki o'rnatilgan qishloq xo'jalik mashinalarining ish organlarini motor validan harakatga keltirish uchun traktorlarga quvvat olish vallari o'rnatiladi. Ilashish muftasi qo'shilganda aylanadigan nomustaquil, ilashish muftasi bilan bog'lanmagan mustaqil val uzatmalar qutisining uzatish soniga qarab aylanish tezligi o'zgaradigan sinxron quvvat olish vallari bo'ladi. Nomustaquil va mustaqil quvvat olish vallarining aylanish soni motorning nominal tezliklarida turli traktorlarda 520—550 ayl/daqiqa atrofida bo'ladi. Nomustaquil quvvat olish vali (IT-75 traktori misolida) ketingi ko'prik korpusining o'rta qismiga joylashtirilib (21.2-rasm), uzatmalar qutisining ketinga yurgizish vali (7) dan harakatga keltiriladi.

Quvvat olish valini qo'shish uchun traktorning asosiy ilashish muftasi ajratiladi, richag (4) ketinga suriladi; tebranma richag (3) vilkali valik (2) bo'ylab siljitadi, shunda kulachokni mufta (5) ham oldinga siljib, uning kulachoklari ketinga yurgizish vali (7) ning muftasi (6) o'yiqlariga kiradi. Ilashish muftasi qo'shiladi va quvvat olish vali aylana boshlaydi. Quvvat olish validan foydalanilmagan vaqtda uning shlitsali uchi maxsus qalpoq bilan berkitib qo'yiladi.

Mustaqil quvvat olish vali alohida pedal (7) bilan boshqariladi (16.5-rasm, *a*). Traktorning asosiy ilashish muftasi va quvvat olish valining muftasi bir pedal (13) bilan boshqarilsa, bunday quvvat olish valini (16.5-rasm, *b*) to'xtatish uchun traktorni ham to'xtatish berak. Shuning uchun bunday val *yarim mustaqil* quvvat olish vali deyiladi.

Sinxron quvvat olish vali traktorga o'rnatilgan seyalka, o'g'itlagich va boshqa mashinalarning ish organlarini harakatga keltirish uchun qo'llanilib, traktor tez harakat qilsa, tez aylanadi. Bu val (14) ham (18.9-rasm) traktor yurgandagina aylanadi.

Zamonaviy traktorlarga, asosan, mustaqil yoki yarim mustaqil va sinxron quvvat olish vallari o'rnatiladi. Mustaqil quvvat olish vallaridan

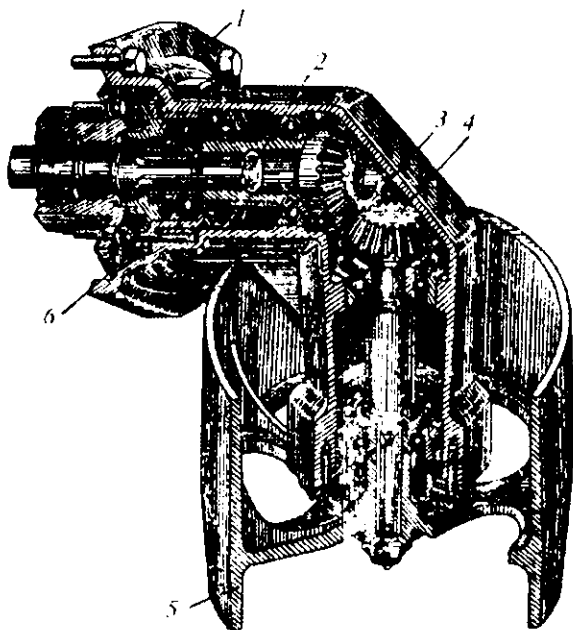
21 2-rasm. Traktorning nomustaqil quvvat olish vali:

- 1 — quvvat olish vali; 2 — vilkali valik; 3 — tebranma richag;
 4 — richag; 5 — kulachokli mufta; 6 — ketinga yurgizish vali muftasi;
 7 — ketinga yurgazish vali

statsionar mashinalarni (masalan, ko'sak chuvish mashinasini) harakatga keltirish uchun ham foydalanish mumkin.

Harakatlantirish shkivi statsionar (bir yerga o'rnatib ishlatiladigan) mashinalarni traktordan tasma orqali harakatga keltirish uchun o'rnatiladi. Shkiv traktorning orqasiga, yoniga va old qismiga o'rnatilishi mumkin.

Harakatlantirish shkivi (TF3-60 traktori misolida) quvvat olish vali (2) dan (21.3-rasm) harakatga keltiriladi. Shkiv (5) cho'yan korpus (1) ga o'rnatilgan bo'lib, valdan bir juft konus shesterna (3 va 4) orqali aylanma harakat oladi. Shkiv quvvat olish valining richagi bilan boshqariladi. Shesternalar tishlarining orasidagi tirqish qistirmalar (6) sonini o'zgartirib rostlanadi.

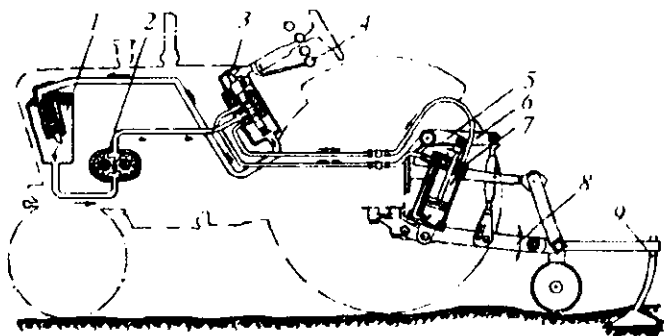
21.3-rasm. Traktorning barakatlantirish shkivi:

1 — choʻyan korpus; 2 — quvvat olish vali;
3 va 4 — konus shesterna; 5 — shkiv; 6 — qistirma

3-§. Traktorlarning gidravlik oʻrnatish tizimi

Zamonaviy traktorlarda alohida agregatli oʻrnatish tizimi boʻladi. Traktorchi oʻtirgan joyida traktorning ketiga, oldiga va yon tomonlariga oʻrnatilgan mashina va qurollarni, shuningdek, tirkalgan mashina va qurollarning ish organlarini gidravlik tizim yordamida boshqaradi. Bundan tashqari, oʻrnatish tizirining yuqori bosim moy magistraliga baʼzan rulning gidravlik kuchaytirgichi va gʻildiraklarning vazminlashtirgichlari ulanadi.

Traktorga qishloq xoʻjalik mashinalarini bunday oʻrnatish birmuncha afzalliklarga ega, chunki: qishloq xoʻjalik mashinalari moʻjaz va yengil boʻladi, ularning tortishda koʻrsatadigan qarshiligi birmuncha kamayadi, boshqarish osonlashadi, gʻildirakli traktorning yerga tushadigan bosimi ortib, sirpanib gʻildirashi kamayadi.

21.4-rasm. Alohida agregatli oʻrnatish tizimining sxemasi:

1 — moy baki; 2 — moy nasosi; 3 — taqsimlagich; 4 — taqsimlagich richagi;
5 va 6 — oʻrnatish mexanizmi richaglari; 7 — asosiy silindr; 8 — oʻrnatish mexanizmi; 9 — oʻrnatma qurol

Alohida agregatli oʻrnatish tizimi (21.4-rasm) gidravlik yuritma va oʻrnatish mexanizmidan iborat. Gidravlik yuritma (privod) motor quvvatining bir qismini asosiy silindrga va chiqarma silindrlarga uzatadi. u moy baki (1), moy nasosi (2), taqsimlagich (3), asosiy silindr (7) va chiqarma silindrlar, quvur va armaturalardan iborat. Qishloq xoʻjalik qurollari (9) oʻrnatish mexanizmi (8) ga oʻrnatiladi. Oʻrnatish mexanizmi richaglar (5 va 6) vositasida kuch silindriga biriktirilgan ikkita pastki boʻylama tortqi va yuqorigi markaziy tortqidan iborat. Oʻrnatish tizimi gidravlik taqsimlagichning richagi (4) bilan boshqariladi.

Oʻrnatish tizimi nasosdan borgan moyni taqsimlagich moy bakiga qaytarsa va kuch silindrining yuqorigi hamda pastki boʻshligʻini bir-biriga tutashtirib qoʻysa (21.4-rasmdagi holat), oʻrnatilgan qurol *erkin holatda* boʻladi. Tayanch gʻildirakli qurollar shu tarzda biriktirib ishlatiladi.

Nasosdan borgan moyni taqsimlagich kuch silindrining pastki boʻshligʻiga yuborsa va yuqorigi boʻshligʻidagi moy taqsimlagichga qaytib, undan bakka quyilsa, oʻrnatilgan qurol *majburan koʻtarilib*, transport holatga oʻtadi.

Oʻrnatilgan qurolni *majburan tushirish* uchun nasosdan borgan moy taqsimlagich orqali kuch silindrining yuqorigi boʻshligʻiga yuboriladi, pastki boʻshligʻidagi moy taqsimlagichga va undan moy bakiga qaytadi.

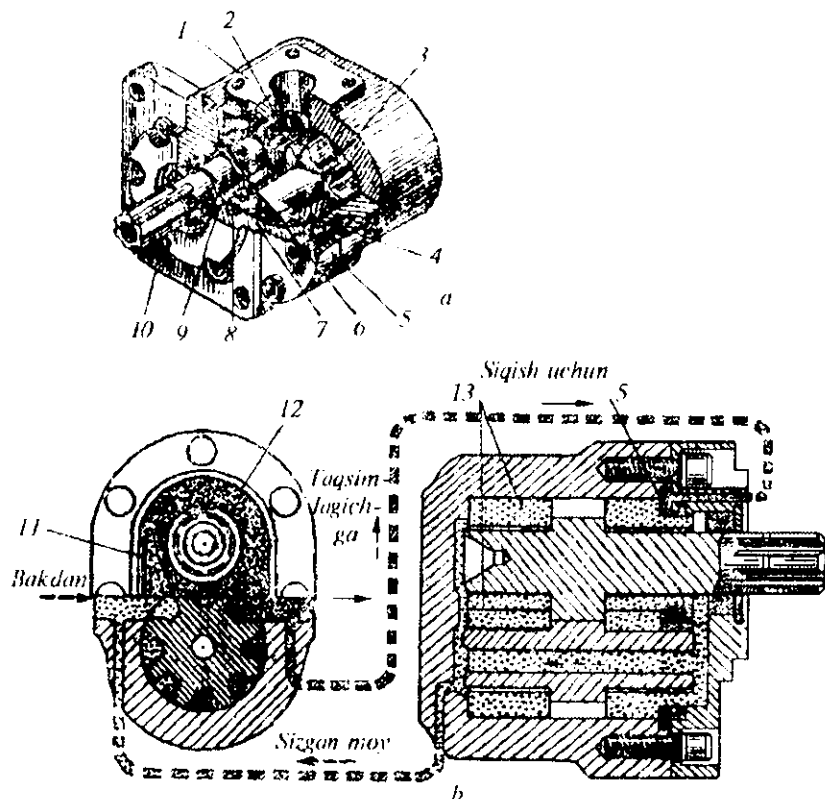
Agar taqsimlagich kuch silindrining yuqorigi va pastki boʻshliqlaridan moy chiqadigan teshik berkitib qoʻyilsa, oʻrnatilgan qurol *neytral holatda*

bo'lib, ko'tarilgancha yoki tushirilgancha turaveradi. Nasosdan taqsimlagichga borgan moy bakka qaytarilib, moy nasosi erkin holatdagi kabi salt ishlaydi.

Gidravlik o'rnatish tizimi ayrim elementlarining tuzilishi va ishlashi bilan tanishib o'tamiz.

Moy baki. Moy bakida moy zaxirasi saqlanib, uning shakli va sig'imi turlicha bo'ladi. Bak motorning old qismiga, traktor uzatmalar qutisi yoniga yoki ilashish muftasi karteri ustiga o'rnatiladi.

Moy nasosi bakdagi moyni so'rib olib taqsimlagichga yuqori bosimda chiqaradi. Nasos (21.5-rasm, *a*) aluminiy korpus (*1*) ichiga

21.5-rasm. Moy nasosi (*a*) va uning ishlash sxemasi (*b*):

- 1 — korpus; 2 — yetakchi shesterna; 3 — yetaklanuvchi shesterna;
 4 va 13 — bronza vtulka; 5 — bo'shliq; 6 va 7 — rezina halqa; 8 — teshik;
 9 — salnik; 10 — qopqoq; 11 — so'rish sohasi; 12 — haydash bo'shlig'i

joylashtirilgan yetakchi (2) va yetaklanuvchi (3) shesternalardan iborat bo'lib, qopqoq (10) bilan berkitilgan. Yetakchi shesterna motor tirsakli validan harakatga keltiriladi. Shesternalar sapfasi bronza vtulkalar (4 va 13) da aylanadi. Nasosdan moy sizmasligi uchun salnik (9) va rezina halqa (7) qo'yilgan.

Bu nasos ham motorning moylash tizimidagi shesternali nasos singari ishlaydi. Lekin nasosning detallari bir-biriga nihoyatda loyiq qilib yasalganligi va moyning bir qismi haydash bo'shlig'i (12) dan aylana bo'shliq (5) qa o'tib vtulkalarni shesternalarga siqishi sababli yuqori bosim hosil qiladi.

Nasos moyini taqsimlagichga 10—14 MPa bosimda chiqaradi. Barcha traktorlar moy nasosi bir xil tuzilgan bo'lib, bir-biridan katta-kichikligi bilan farq qiladi.

Taqsimlagich moy nasosidan boradigan moyini turli bosimda asosiy yoki chiqarma kuch silindrlarining tegishli bo'shliqlariga yuborib, o'rnatish tizimining ishini boshqaradi. Ikki va uch seksiyali zolotnikli taqsimlagichlar qo'llanilib, har qaysi seksiya ma'lum ish silindrini boshqaradi.

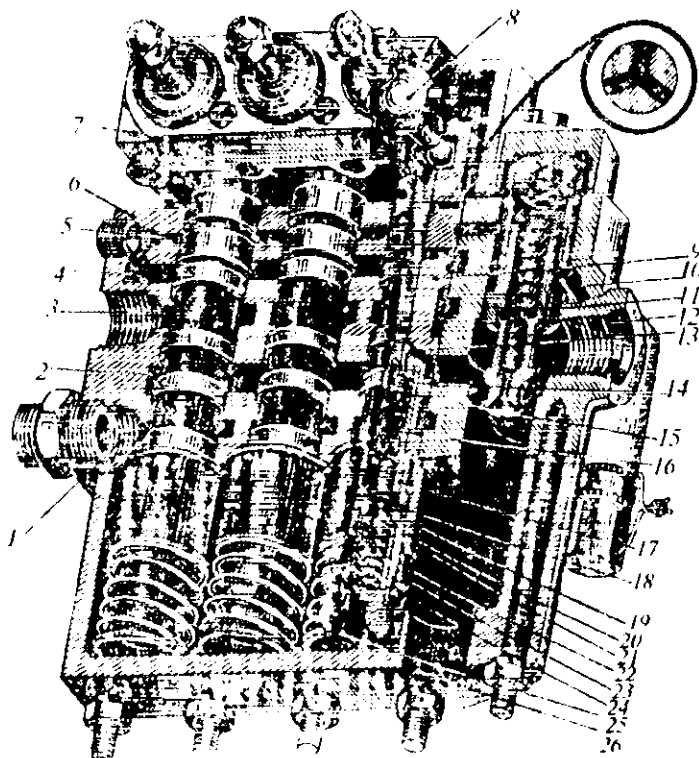
Uch seksiyali taqsimlagich (21.6-rasm) cho'yan korpus (6) ichiga joylashtirilgan uchta zolotnik (9), o'tkazib yuboruvchi klapan (11), saqlagich klapan (27), korpusning ustki qopqog'i (7), bakka moy qaytib boradigan teshikli pastki qopqoq (26) dan iborat. Korpusning moy trubkalari birlashtiriladigan teshiklari va moy o'tadigan kanallari bor, chunonchi: moy nasosidan moy keladigan teshik (12), chiqarma silindrning yuqori bo'shlig'iga birlashtiriladigan teshik (1), chiqarma silindrning pastki bo'shlig'iga birlashtiriladigan teshik (3) (boshqa kuch silindrlari uchun ham shunday teshiklari bor), yuqori bosim kanali (2), qaytish kanallari (4, 5) bor.

Zolotniklar sirti yo'nilgan silindrik valik ko'rinishida bo'lib, korpus teshiklariga nihoyatda loyiq qilib yasalgan. Zolotnik dastali richag (8) bilan boshqarilib, turli holatga o'rnatilganda uning yo'nilgan o'yiqlari korpus kanallariga ro'para kelib yoki ularni berkitib kuch silindrlarining ishini boshqaradi.

Zolotnikning pastki qismiga gilza (17) burab kirgizilgan va qaytaruvchi prujinasi (23) bor. Gilzaning ichiga zolotnikni neytral holatga qaytaruvchi avtomat mexanizmining sharsimon klapani (14), turtgich (15), prujina (16) va plunjer (18) joylashtirilgan; teshik (13) orqali gilza moy magistrali (2) ga tutashadi. Plunjer ostidan prujina (22) ko'tarib turadigan vtulka (20) ga tiraladi. Vtulka tubining konus qismiga

beshta sharik-fiksator (19) tiraladi. Fiksatorlar oboyma (21) ning o'yiqlariga kirib turadi. Oboyma bilan stakan (25) orasiga zolotnik prujinasi (23) joylashtirilgan.

Tizimdagi moyning bosimi 13,5 MPa dan ortganda saqlagich klapan (27) ning prujinasi (28) siqilib, klapan ochiladi va ortiqcha moy kanal (10) orqali bo'shliq (24) qa qaytadi (21.7-rasm).

21.6-rasm. Gidravlik o'rnatish tizimining taqsimlagichi:

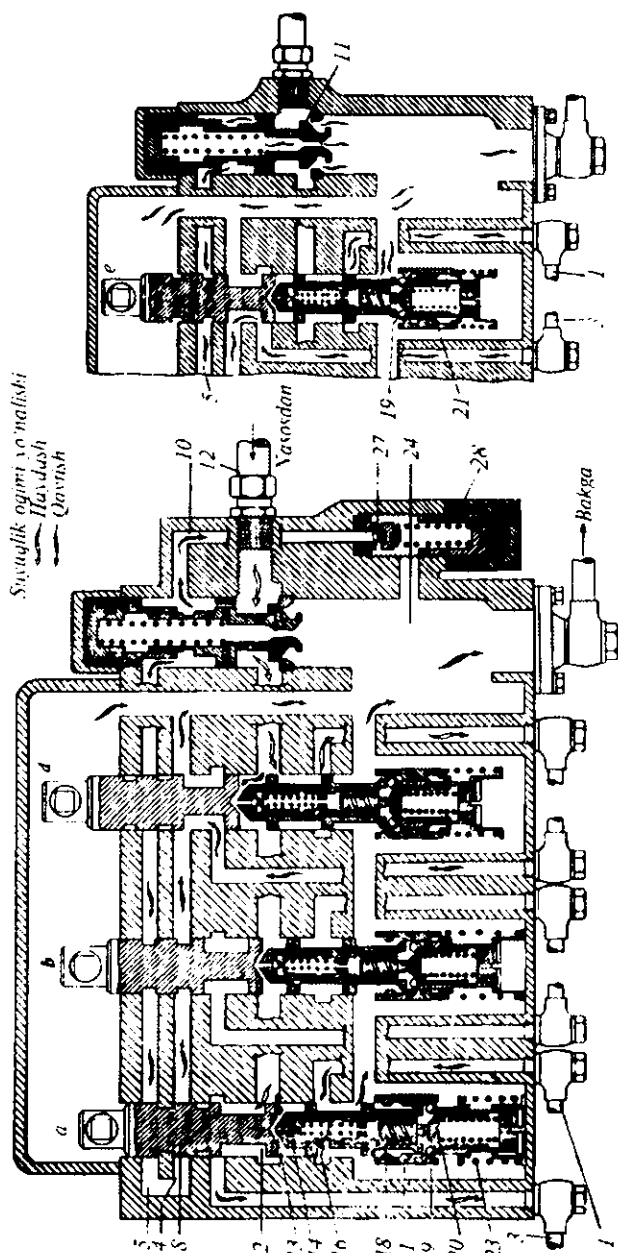
- 1 — chiqarma silindrning yuqorigi bo'shlig'i bilan tutashiriladigan teshik;
- 2 — yuqori bosim kanali; 3 — chiqarma silindrning pastki bo'shlig'i bilan tutashiriladigan teshik; 4 va 5 — qaytish kanali; 6 — korpus;
- 7 — ustki qopqoq; 8 — dastali richag; 9 — zolotnik; 10 — kanal;
- 11 — o'tkazib yuboruvchi klapan; 12 — moy keladigan teshik; 13 — teshik;
- 14 — sharsimon klapan; 15 — turtgich; 16, 22, 23 va 28 — prujina; 17 — gilza;
- 18 — plunjer; 19 — fiksator; 20 — vtulka; 21 — oboyma; 24 — bo'shliq;
- 25 — stakan; 26 — pastki qopqoq; 27 — saqlagich klapan

Taqsimlagichning ishlash sxemasi 21.7-rasmda berilgan, kuch silindrlariga ulanadigan trubkalar shartli ravishda taqsimlagichning past tomonidan chiqarilgan va har qaysi zolotnik turli holatda ko'rsatilgan, qismlari 21.6-rasmdagidek raqamlar bilan belgilangan.

Zolotnikning boshqarish richagi pastga, oxirigacha burilsa, dasta (4) ning 21.4-rasmda turish holatida zolotnik eng yuqoriga ko'tarilib «erkin» holatga o'tadi (21.7-rasm, e holat): fiksatorlar (19) oboyma (21) ning yuqorigi o'yig'iga qadaladi; zolotnik kuch silindriga tutash-tirilgan kanallar (1 va 3) ni moy haydash kanalidan ajratib, moy oqib tushadigan kanallar (4 va 5) ga tutashtiradi; moy nasosidan teshik (12) orqali kelgan moyning bir qismi kanal (5) ga oqib chiqadi; moy bosimi o'tkazib yuboruvchi klapan (11) ning yuqori (prujina tomonga) va pastki tomoniga ta'sir etadi; klapaning yuqori sirti pastki sirtidan katta bo'lganligi uchun moy bosimi prujinaning kuchini yengib klapani ochadi; natijada nasosdan kelgan yuqori bosimli moy qaytish bo'shlig'i (24) ga va trubka orqali moy bakiga qaytadi; kuch silindrining yuqorigi va pastki bo'shliqlari moy qaytish bo'shlig'iga tutashadi; traktorga o'rnatilgan qurol tayanch g'ildiragiga tiralib, dalaning past-balandlik-lariga moslanib, erkin harakat qilaveradi, kuch silindrining porsheni yuqoriga yoki pastga siljiyveradi. O'rnatilgan mashinalar yerga tushirib qo'yilganda taqsimlagich richagi shu holatda qoldirilishi kerak.

Boshqarish richagi bir xona yuqoriga ko'tarilsa, zolotnik «tushirish» holatiga o'tadi (21.7-rasm, d); fiksatorlar (19) oboyma (21) ning o'rtadagi o'yig'iga kiradi; kuch silindrining yuqorigi bo'shlig'iga moy boradigan teshik (1) haydash kanali (2) ga, pastki bo'shlig'i esa, qaytish kanali (4) ga tutashadi; kuch silindrining yuqorigi bo'shlig'iga yuborilgan moy bosimi porshen va shtokni pastga siljitib, o'rnatilgan qurolni majburan pastga (ish holatiga) tushiradi; kuch silindrining pastki bo'shlig'idan siqib chiqarilgan moy trubka (3) va kanal (4) orqali qaytish bo'shlig'i (24) ga, bundan esa bakga qaytadi. Kuch silindrining porsheni belgilanganicha pastga tushgach, haydash magistralidagi moy bosimi tez oshadi va 11 MPa ga yetgach, kanal (2) dagi moy teshik (13) orqali o'tib, prujina (16) ni siqib, sharsimon klapan (34) ni ochadi. Plunjer (18) moy bosimi ta'sirida vtulka (20) ni pastga siljitib, fiksatorlar (19) ni oboymaning o'yig'idan chiqaradi va zolotnik prujina (23) ta'sirida pastga siljib «neytral» holatga ko'chadi. Traktorga o'rnatilgan yer qazish, yuk ortish va boshqa maxsus mashinalar majburan tushirib ishlatiladi.

Shunday qilib, zolotnik tushirish yoki ko'tarish holatidan avtomat ravishda «neytral» holatga ko'chadi yoki richag qo'l bilan surib ko'chi-

21.7-rasm. Gidravlik taqsimlagichning ishlash sxemasi (raqamlar 21.6-rasmdagidek)

riladi. Zolotnikning neytral holatida (21.7-rasm, *b* holat) kuch silindrini taqsimlagichga biriktiruvchi teshiklar (1 va 3) berkitilib, kuch silindrining porsheni harakatlanmaydi. Moy nasosidan yuborilgan moy «erkin» holatdagi singari o'tkazib yuboruvchi klapan (11) ni ochib bakga qaytadi.

Boshqarish richagi yuqoriga, oxirigacha ko'tarilsa, zolotnik eng pastki «ko'tarish» holatiga o'tadi; fiksatorlar (19) oboyma (21) ning pastki o'yig'iga tiraladi; zolotnik plunjerning prujinasi bilan tutib turiladi, prujina stakani (25) taqsimlagich tubiga tiraladi. Kuch silindrining pastki bo'shlig'iga trubka (3) dan yuqori bosimli moy borib, uning porshenini shtogi bilan birga ko'taradi; traktorga o'rnatilgan qurol ish holatidan transport holatga ko'tariladi, ya'ni «tushirish» holatidagiga nisbatan aksincha harakat qiladi, kuch silindri belgigacha ko'tarilgach, zolotnik tushirish holatidagidek yana neytral holatga qaytadi.

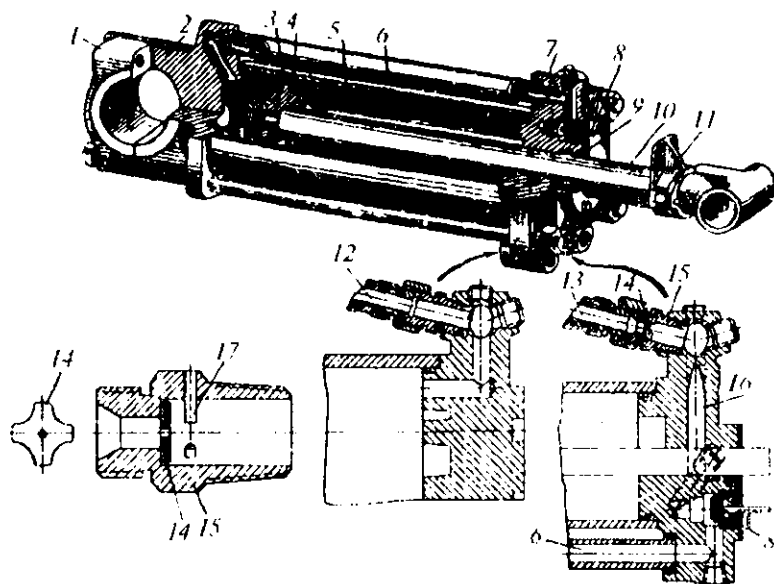
Kuch silindri taqsimlagich vositasida boshqariladi. U moy bosimi kuchi bilan o'rnatish mexanizmini harakatga keltiradi. Asosiy va chiqarma kuch silindrlari bo'lib, ular bir-biridan katta-kichikligiga qarab farq qiladi. Asosiy silindr traktorning orqa qismiga joylashtirilib, traktorga o'rnatilgan mashina va qurollarni boshqaradi, traktordan tashqari chiqarilgan silindrlar esa, traktorga o'rnatiladigan qurollarni yoki tirkalgan qurollarning ish organlarini boshqaradi.

Kuch silindri (21.8-rasm) aluminiy qotishmasidan ishlangan porshen (4), po'lat korpus (5), yuqorigi (7) va pastki (2) qopqoqlardan iborat. Pastki qopqoq bugeli (1) o'rnatish mexanizmining o'qiga biriktiriladi. Porshen shtok (10) ga bog'lanib, shtok o'rnatish mexanizmining tebranuvchi richagiga biriktirilgan. Moyning silindrdan sizmasligi uchun korpus bilan qopqoqlar orasiga rezina halqalar qo'yilgan. Porshenga zichlovchi halqa va manjeta (3) kiygizilgan. Silindrning yuqorigi qopqoq'iga shlanglar (12 va 13) biriktirilgan va porshenning harakat yo'lini chegaralaydigan klapan (8) joylashtirilgan.

Shlanglar taqsimlagichning teshiklariga ulanib ularning biri (12) silindrning yuqorigi bo'shlig'iga, boshqasi esa (13) vertikal kanal (16) va quvurcha (6) orqali silindrning pastki bo'shlig'iga tutashtirilgan. Moy shlang (13) dan borib, shlang (12) dan taqsimlagichga va undan moy bakiga qaytsa, o'rnatilgan qurol ko'tariladi. Qurolni tushirish va yerga botirish uchun silindrning yuqorigi bo'shlig'iga shlang (12) dan moy yuborilib, pastki bo'shlig'idan taqsimlagichga qaytarilishi lozim.

Shtokdagi cheklagich tirak (11) ni surib, qurolning pastga tushishini cheklash mumkin. Bunda shtok tiragi (11) klapan (8) ga tiralib uni

uchadi va silindrning pastki bo'shlig'idan moyning chiqishi to'xtaydi. Shtok yuqorigi qopqoqqa o'rnatilgan rezina halqa va tozalovchi plastinalar (9) bilan jipslanadi va ishqalanib tozalanadi.

21.8-rasm. Gidravlik o'rnatish tizimining kuch silindri:

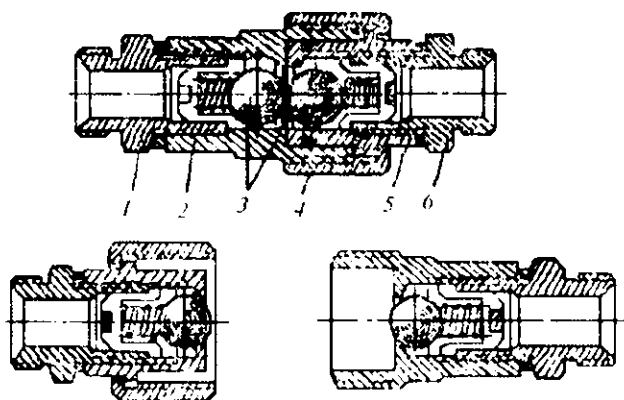
- 1 — qopqoq bugeli; 2 — pastki qopqoq; 3 — manjeta; 4 — porshen;
 5 — korpus (gilza); 6 — quvurecha; 7 — yuqorigi qopqoq; 8 — cheklaydigan klapan; 9 — tozalovchi plastina; 10 — shtok; 11 — shtok tiragi.
 12 va 13 — shlang; 14 — sekinlashtiruvchi klapan; 15 — shtutser,
 16 — vertikal kanal; 17 — shtift

O'rnatilgan mashina-qurolning ravon va asta-sekin pastga tushishi uchun shtutser (15) ga sekinlashtiruvchi klapan (14) o'rnatilgan. Taqsimlagichning zolotnigi tushirish holatiga o'tkazilganda moy silindrning pastki bo'shlig'idan shlang (12) ga chiqib klapan (shayba) ni shtutserga tiraydi va klapaning o'rtasidagi kichik teshikdan oz miqdorda o'tib, porshenning sekin harakat etishini ta'minlaydi. Moy shlang (12) dan silindrning pastki bo'shlig'iga o'tganda (mashina-qurol ko'tarilganda) klapan uchta shtift (17) ga tirilib moyning o'tishiga qarshilik ko'rsatmaydi, qurol tez ko'tariladi.

Moy quvurlari va armaturalar. O'rnatish tizimining agregatlari bir-biriga po'lat quvurlar va rezina shlanglar bilan birlashtiriladi.

Po'lat quvurlar rezina shlanglarga klapanli birlashtiruvchi muftalar bilan tutashtiriladi.

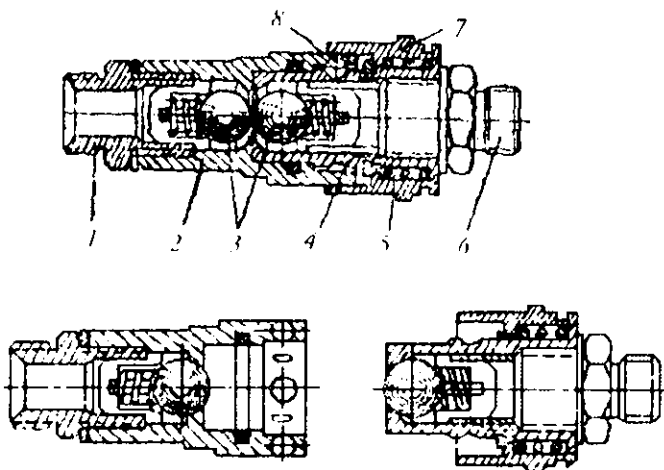
Birlashtiruvchi mufta (21.9-rasm) po'lat quvur uchidagi shtutser (7), korpusi (2) ga va shlang shtutseri (6) ning korpusi (5) ga prujinalar bilan qisilgan zoldir (3), uning ustidan buralgan gayka (4) dan iborat. Quvurlar ajratilganda zoldir prujina ta'sirida korpusning teshigini berkitib, moyning oqib chiqishiga yo'l qo'ymaydi. Gayka (4) ni burab trubkalarni bir-biriga biriktirganda zoldirlar bir-biriga tiriladi va ularning atrofida moy o'tadigan tirqish hosil bo'ladi.

21.9-rasm. Moy trubkalarini birlashtiruvchi mufta:
1 va 6 -- shtutser; 2 va 5 — korpus; 3 — zoldir; 4 — gayka

Traktorga tirkalgan quroldagi chiqarma silindrning shlangi traktorning gidravlik tizimiga saqlagich mufta vositasida biriktiriladi. Tirkalgan qurol tasodifan traktordan ajralib qolsa, saqlagich mufta quvurlarni bir-biridan ajratib tizimdagi moyning to'kilishiga yo'l qo'ymaydi. Saqlagich mufta birlashtiruvchi mufta kabi sharikli klapanlarga ega bo'lib, uning zoldirli yoki shtiftli qulfi bo'ladi.

Sharik qulfi saqlagich mufta (21.10-rasm) ko'pchilik traktorlarda qo'llaniladi. Qishloq xo'jalik mashinasiga biriktirilgan shlang shtutseri (1) korpusi (2) ning zoldir (3) kirib turadigan teshiklari bor. Mufta biriktirilganda shariklar traktorga biriktirilgan shlang shtutseri (6) korpusi (4) dagi halqaning o'yig'iga kirib turadi. Korpus (4) ustiga vtulka (7) o'rnatilgan bo'lib, bu vtulka traktor kronshteyniga mahkamlangan, vtulkani prujina (5) itarib turadi. Agar shtutser (1) ning shlangi 150 —

21.10 rasm. Zoldir qulfi saqlagich mufta:

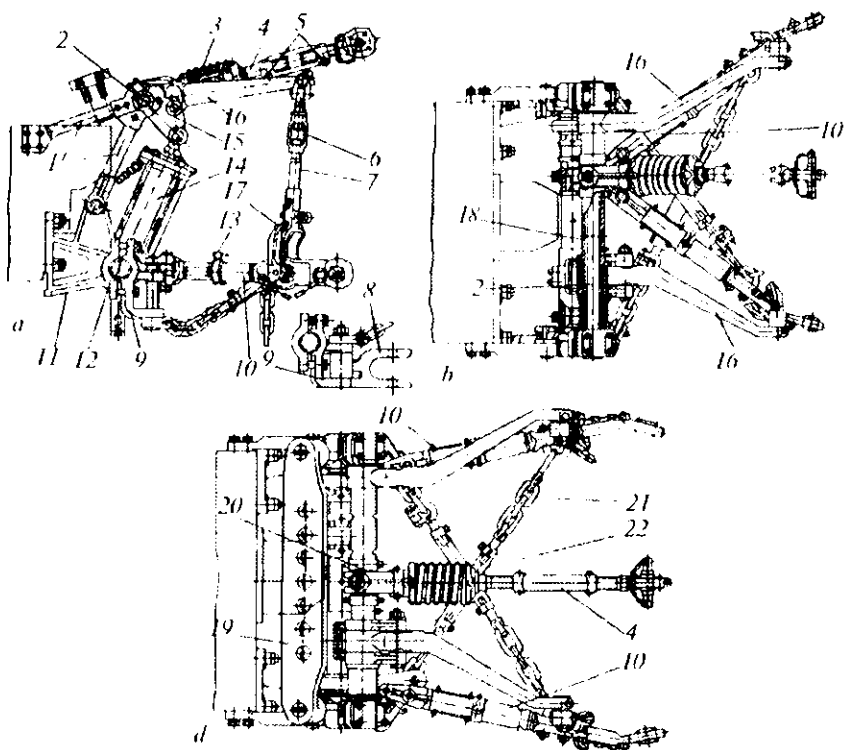
1 va 6 — shtutser; 2 va 4 — korpus; 3 va 8 — zoldirlar;
5 — prujina; 7 — vtulka

200 N kuch bilan tortilsa, prujina (5) siqilib, shariklar (8) korpus (4) ning halqasimon o'yig'idan chiqadi va mufta ajraladi.

O'rnatish mexanizmi. Traktorning bu mexanizmi to'rt zvenoli sharnirli mexanizmdan iborat bo'lib, uning tortqilariga mashina va qurollar o'rnatiladi. O'rnatish mexanizmi kuch silindri orqali harakatga keltirilib, mashina va qurollarni salt holatga ko'taradi va ish holatga tushiradi.

O'rnatish mexanizmining tuzilishi va ishlashini T 4A traktori misolida ko'rib chiqamiz. Bu traktorning o'rnatish mexanizmi (21.11-rasm, a) ikki juft stoykalar (1) dan iborat bo'lgan ramaga mahkamlangan. To'rtala stoykaning yuqorigi uchi yuqorigi o'q (2) qa, ikkitasining pastki uchi traktor ketingi ko'prigining korpusiga, boshqa ikkitasining pastki uchi esa kronshteyn (11) orqali traktor ramasiga mahkamlangan o'q (12) qa o'rnatilgan.

Yuqorigi o'qdagi vtulkalarga burish vali (13) o'rnatilib, bu valning yon tomoniga ikkita ko'taruvchi richag (16), o'rtasiga esa markaziy tortqi (4) o'rnatilgan. Ko'taruvchi richaglarning uchlari kashaklar (7) ga biriktirilgan. Kashaklarning vilkasi (17) pastki bo'ylama tortqilar (10) ga mahkamlangan. Asosiy kuch silindri (14) ning bageli pastki o'qqa, shtokning yuqorigi uchi esa barmoq vositasida burish vali (13)

21.11-rasm. Traktorning oʻrnatish mexanizmi:

- a* -- yonidan koʻrinishi; *b* -- ikki nuqtali, *d* -- uch nuqtali oʻrnatish mexanizmlari; 1 -- stoyka; 2 -- oʻq; 3 -- prujina; 4 -- markaziy tortqi; 5, 6 va 22 -- vintli mufta; 7 -- kashak; 8 -- holdoq; 9 -- bugel; 10 -- boʻylama tortqi; 11 -- kronshteyn; 12 -- oʻq; 13 -- shtift; 14 -- kuch silindri; 15 -- richag; 16 -- koʻtaruvchi richag; 17 -- vilka; 18 -- burish vali; 19 -- skoba; 20 -- tebranma mufta; 21 -- zanjir

ning richagi (15) ga birlashtirilgan. Oʻrnatilgan qurollarning salt holatda tebranmasligi uchun boʻylama tortqilar cheklovchi zanjir (21) bilan tortib qoʻyiladi. Markaziy tortqi (4), kashaklar (7) va zanjir (21) ning uzunligi vintli muftalar (5, 6 va 22) ni burab rostlanadi. Pastki tortqilar (10) ning uzunligini oʻzgartirgandan keyin, ular shtift (13) bilan mahkamlanadi. Markaziy tortqi (4) tebranma mufta (20) orqali yuqorigi oʻq (2) ga mahkamlangan. Bu tortqining oʻrta qismida turtkilarni soʻndiruvchi prujina (3) bor.

Kuch silindri gidravlik taqsimlagichning tegishli zolotnigi bilan boshqariladi. Moy silindrning pastki bo'shlig'iga yuborilsa, uning shtogi richag (15) orqali val (18) ni buradi; valga mahkamlangan markaziy tortqi (4) va richag (16) lar buriladi; richaglar kashaklar (7) orqali pastki bo'ylama tortqilar (10) ni burab, o'rnatilgan qurolni ko'taradi. Moy kuch silindrining yuqorigi bo'shlig'iga yuborilsa, aksincha, o'rnatma qurol pastga tushadi.

Qishloq xo'jalik mashinalari traktorga skoba (19), holdoq — vilka (8), o'q (12) qa o'rnatilgan bugellar (9) vositasida tirkaladi.

Pastki bo'ylama tortqilar (10) ning ichki uchi o'q (12) qa bir nuqtada birlashtirilsa, ikki nuqtali o'rnatish mexanizmi hosil bo'ladi (20.11-rasm, b). Bunda traktor yerga botirilgan qurol bilan to'g'ri harakat qilishi va burilishda 20° gacha burchak hosil qilishi mumkin. Bunday o'rnatish mexanizmi plug bilan ishlashda qo'llanilishi mumkin. Bo'ylama tortqilar o'qi (2) ga ikki nuqtada mahkamlansa, uch nuqtali o'rnatish mexanizmi hosil bo'ladi (20.11-rasm, d). Kultivator, seyalka va kokazo qurollar bilan ishlaganda ana shunday sxemali o'rnatish mexanizmi qo'llaniladi. Har ikkala holda ham, ya'ni o'rnatish mexanizmi ikki yoki uch nuqtali sxemada yasalganda ham qurollar traktorga (o'rnatish mexanizmiga) doim uch nuqtada (markaziy tortqi va bo'ylama tortqilar uchiga) o'rnatiladi.

Barcha g'ildirakli traktorlarning o'rnatish mexanizmi uch nuqtali bo'lib, kuchli o'rnatilovchi zanjirli traktorlarning o'rnatish mexanizmi uch nuqtali yoki ikki nuqtali sxemada ishlay oladigan qilinadi.

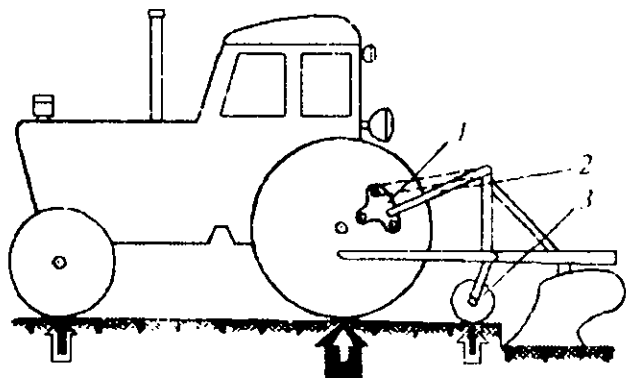
4-§. Yetakchi g'ildiraklarning vazminlashtirgichi

Traktorga tirkalgan qurolning qarshiligi ortganda, masalan, plug va kultivatorlar bilan ishlaganda yetakchi g'ildiraklar sirpanib g'ildiraydi. Agar g'ildiraklarning vazni oshirilsa, sirpanib g'ildirashi kamayadi. Vazminlashtirgichlar traktorga o'rnatilgan qurol og'irligini qisman traktor yetakchi g'ildiraklariga o'tkazadi.

G'ildirakli traktorlarda mexanik va gidravlik vazminlashtirgichlar qo'llaniladi.

Mexanik vazminlashtirgichda o'rnatish mexanizmi markaziy tortqi-sining birlashtirish nuqtasini o'zgartirib, qurolning og'irligi qisman traktorga ko'chiriladi.

O'rnatish mexanizmining markaziy tortqisi (1) (21.12-rasm) kronshteyn (1) ning yuqorigi teshiklariga bixatirilganda (sxemada punktir

21.12-rasm. Traktor yetakchi g'ildiraklari mexanik vazminlashtirgichining sxemasi:

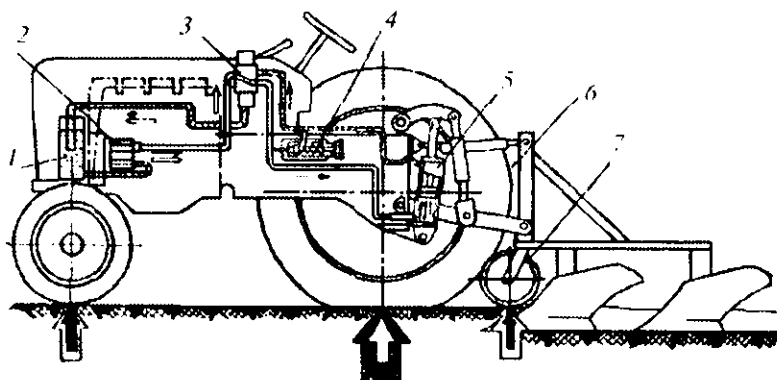
1 — kronshteyn; 2 — markaziy tortqi; 3 — tayanch g'ildirak

chiziqiar bilan ko'rsatilgan holatda) qurolning og'irligi, asosan, tayanch g'ildirak (3) ka tushadi (bunday holda og'irlik ta'siridan hosil bo'ladigan reaksiya kuchlari sxemada oq strelkalar bilan ko'rsatilgan). Qurol g'ildiragi yerga botib aylanadi, traktorning yetakchi g'ildiragi esa sirpanib g'ildiraydi.

Markaziy tortqisi (2) kronshteynning pastki teshiklariga ko'chirilsa, qurolning tayanch g'ildiragi (3) yerga botmasdan g'ildiraydi, qurol og'irligining bir qismi traktor yetakchi g'ildiraklariga ko'chirilib, uning sirpanib g'ildirashi kamayadi (bu holatdagi og'irlik reaksiyalari sxemada qora strelkalar bilan ko'rsatilgan).

Gidravlik vazminlashtirgich tayanch g'ildirakka tirilib ishlaydigan qurolni traktor o'rnatish tizimining «erkin» holatida ishlatmasdan, balki asosiy kuch silindrining pastki bo'shlig'iga ma'lum bosimda moy yuborib, o'rnatish mexanizmini biroz ko'tarib ishlatishga asoslangan. Bunda qurolning og'irligi tayanch g'ildiragiga kamroq tushib, traktor yetakchi g'ildiraklariga ko'chiriladi va uning sirpanib g'ildirashi kamayadi.

Traktorga gidravlik vazminlashtirgich o'rnatilganda (21.13-rasm) uning gidravlik o'rnatish tizimiga moy baki (1), moy nasosi (2), taqsimlagich (3), kuch silindri (5), o'rnatish mexanizmi (6) dan tashqari, bosim akkumulatori (4) ham o'rnatiladi. Bosim akkumulatorining (21.14-rasm) boshqaruvchi zolotnigi (8) va bosim regulatori (7) bor.

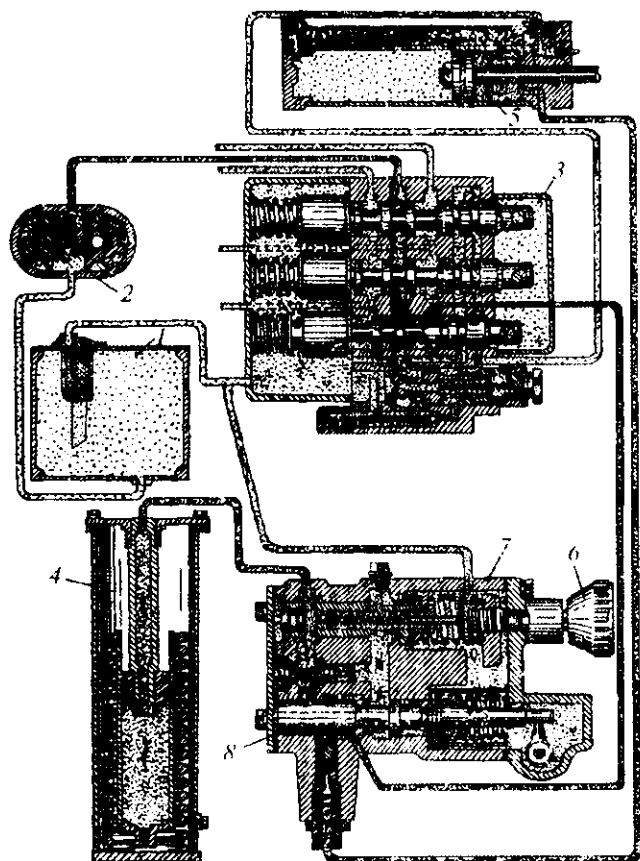
21.13-rasm. Traktor yetakchi g'ildiraklari gidravlik vazminlashtirgichining sxemasi:

- 1 - moy baki; 2 - moy nasosi; 3 - taqsimlagich;
 4 - bosim akkumulatori; 5 - kuch silindri; 6 - o'rnatish mexanizmi;
 7 - tayanch g'ildirak

Gidravlik vazminlashtirgich qo'shilmasdan o'rnatish tizimi «erkin» holatga qo'yilganda qurol tayanch g'ildiragi (7) ga tayanib harakatlanadi, traktor va qurol og'irligining g'ildiraklarga ta'sir etishidan hosil bo'ladigan reaksiya 21.13-rasmda oq strelkalar bilan ko'rsatilgan.

Gidravlik vazminlashtirgichni qo'shish uchun taqsimlagich (3) richagi «ko'tarish» holatiga, vazminlashtirgichning boshqaruvchi zolotnigi (8) esa «qo'shilgan» holatga qo'yiladi (21.14-rasm). Traktorchi o'tirgan joyida bosim regulatori (7) ning maxovikchasi (6) ni buraganda taqsimlagichdan kelayotgan yuqori bosimli moyning bir qismi bosim akkumulatori (4) ga, qolgan qismi esa (0,8—2,8 MPa) asosiy kuch silindrining pastki bo'shlig'iga boradi. Moy bosimi kuch silindri vositasida o'rnatish mexanizmini ko'tarib, unga o'rnatilgan qurolni yerdan chiqarishga intiladi. Buning natijasida traktorga o'rnatilgan qurolning og'irligi qisman yetakchi g'ildiraklarga ko'chadi. Gidravlik vazminlashtirgich ishga solingandagi og'irlik reaksiyalari qora strelkalar bilan ko'rsatilgan.

Traktorchi o'tirgan joyida maxovikcha (6) ni burab yetakchi g'ildiraklarning vazminlashtirish darajasini o'zgartirishi mumkin. Ish vaqtida traktor agregati burilganda gidravlik vazminlashtirgich zolotnik orqali ishdan to'xtatiladi.

21.14-rasm. Gidravlik vazminlashtirgichning sxemasi:

- 1 — moy baki; 2 — moy nasosi; 3 — taqsimlagich; 4 — bosim akkumulatori;
 5 — kuch silindri; 6 — maxovikcha; 7 — bosim regulatori;
 8 — boshqarish zolotnigi

5-§. Kuzov va qo'shimcha uskunalar

Avtomobil kuzoviga passajirlar, yuk yoki maxsus uskunalar joylashtiriladi. Yuk avtomobillarida kabina alohida o'rnatilib, unda haydovchi va xizmat ko'rsatuvchi xodim o'tirib ketadi. Avtomobilning kapoti, qanoti, qoplamasi, zinasi va buferlari ham kuzovning qismlari hisoblanadi.

Traktorlarda haydovchi o'rindig'i avtomobil tipidagi kabinaga joylashtiriladi yoki tepasi soyabon bilan berkitiladi. Traktorning kabinasi, o'rindig'i, qanoti, kapoti, akkumulatorlar va asboblari yashigi — qo'shimcha uskunalari hisoblanadi.

Yuk avtomobillari kuzovi platformali va maxsus moslashtirilgan bo'lishi mumkin. Platforma ochiladigan bortli, bortsiz va usti soyabonli bo'lishi mumkin. Yukni o'zi ag'daradigan platformali avtomobillar (samovallar), go'sht, non, g'alla, paxta, sement, bo'sh yashik, uy hayvonlari, suyuqliklar (yonilg'i, sut, go'ng shaltog'i va boshqalar) tashishga mo'ljallangan avtomobillar kuzovi maxsus moslashtirilgan kuzovlardir. Yukni o'zi ag'darganda kuzovi orqasiga, ba'zan o'ng va chap tomonga agdariladigan qilinadi.

Yukni o'zi ag'daradigan avtomobillarning platformasi ko'tarish mexanizmi vositasida boshqariladi (21.15-rasm). Ko'tarish mexanizmining richagi (5) neytral holatda turganda (*a*) nasos (3) salt ishlaydi, kuzov (*1*) ko'tarilgan yoki tushirilgan holatda turadi, silindrga moy kirmaydi.

Kuzovni ko'tarish (yukni ag'darish) uchun richag o'rta holatga ko'chiriladi (*b*). Jo'mrak (4) burilib, bosim bilan yuborilgan moy haydash klapani (7) ni ochadi. Moy bosimi ta'siridan porshen (2) shtok bilan birga siljib richagli mexanizm (6) ni burib, kuzovni ko'taradi.

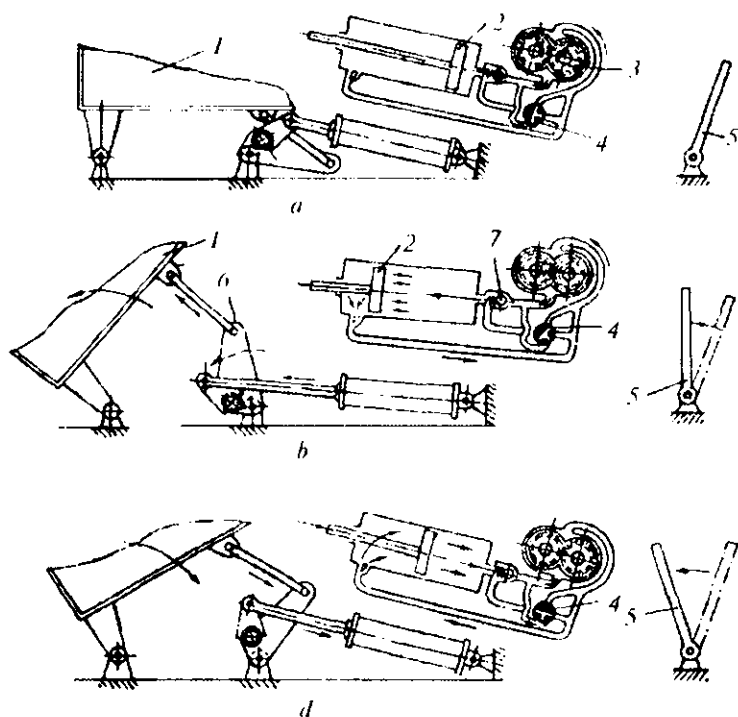
Richag orqa holatga burilganda (*d*) jo'mrak burilib, silindrning ikkala bo'shlig'ini bir-biriga tutashtiradi. Kuzovning og'irligi porshenni o'ngga siljitadi va kuzov pastga tushadi.

Moy haydash klapanini uyasiga siqib, silindrning bir tomonidan boshqa tomonga oqib o'tadi. Ko'tarish mexanizmining gidravlik tizimiga urchuq moyi quyiladi. Yukni yon tomonga ag'daradigan kuzovlarning silindri ikkita bo'ladi.

Qishloq xo'jaligida qo'llaniladigan maxsus kuzovli avtomobillardan biri 21.16-rasmda tasvirlangan. Bu avtomobil yuklarni tashish uchun mo'ljallangan bo'lib, kuzovi baland bortli, keng hajmli qilingan.

O'ziyurar shassilarga ham almastiriladigan agregat tarzda yuk platformasi o'rnatilib, uni gidravlik tizimning kuch silindrlaridan foydalanib yukni shassining yon tomonga yoki oldiga ag'darish mumkin.

Yuk avtomobillari kabinasi 2 yoki 3 kishilik o'rindiq va suyanchiq bilan uskunalanadi. Kabinaning ikki tomonida eshigi, orqasida va eshiklarida oynasi bo'ladi. Oldingi shamol to'sadigan oynasiga tozalagich o'rnatiladi. Eshiklarining qulfi va oynasining ko'tarish-tushirish mexanizmi bo'ladi. Ko'pchilik avtomobillarda kabinani isitish va shamol-

21.15-rasm. Avtomobil kuzovini ko'tarish mexanizmining ishlash sxemasi:

- a* — neytral holati; *b* — ko'tarilishi; *d* — tushirilishi; 1 — kuzov;
- 2 — porshen; 3 — moy nasosi; 4 — jo'mrak; 5 — richag;
- 6 — richagli mexanizm; 7 — haydash klapani

latish ko'zda tutiladi. Buning uchun alohida elektr motor, ventilator va radiator bo'lib, u sovitish tizimining radiatoriga tutashtiriladi.

Ba'zi avtomobillarning kabinasi motor ustiga o'rnatiladi. Bu platforma sathini oshirishga, zaxira g'ildirakni kabina orqasiga joylash-tirishga, yo'lni yaxshiroq ko'rishga imkon beradi. Uzoq safarga chiqqanda haydovchi dam olishi uchun ba'zan o'rindiq keyiniga alohida joy qilingan bo'ladi. Bunday kabinalar, odatda, motorga qarash uchun avtomobilning oldiga qarab ochiladigan qilinadi.

Ko'pchilik traktorlarda avtomobil tipidagi kabinalar qo'llaniladi. Ularga ko'pincha ikki kishilik o'rindiq va suyanchiq qilinadi. Kabina-

larning eshigi ba'zan yoniga siljitib ochiladigan qilinadi, ba'zi kabinalar eshigining oynasi ochilmaydigan bo'ladi. Traktorlar kabinasi ham sovitish tizimidan foydalanib isitiladigan qilinadi. Traktor kabinasining jips yopiladigan qilinishi traktor agregati ishlagandagi shovqinning haydovchiga eshitilmasligi uchun ham zarurdir. Traktor kabinasiga kichik aptechka, ichimlik suv solinadigan bakcha, o't o'chirgich o'rnatiladi.

Ba'zi universal traktorlar va o'ziyurar shassilarga yopiq kabina qilinmasdan, bir yoki ikki kishilik yumshoq o'rindiqli, suyanchiq va soyabon o'rnatiladi. Soyabon ustunchalari ketingi g'ildirak qanotlariga mahkamlanadi. Bog'larda va umuman soyabonga ehtiyoj bo'lmagan sharoitlarda uni olib qo'yish mumkin.

Motorni yog'in, chang va boshqalardan saqlash hamda mashinani ko'rimli qilish uchun barcha traktor va avtomobil motorlari kapot bilan berkitiladi. Kapotlar yaxlit yoki yon devorlari olinadigan qilinadi. Ba'zi traktorlarda oldingi faralar kapotga mahkamlanadi.

Traktor va avtomobil g'ildiraklari yoki o'rnatilovchi zanjirining ketingi qismi ustiga qanot o'rnatiladi.

Moto-soatlar hisoblagichi traktor motorlarining shartli necha soat ishlaganligini ko'rsatadi. Hisoblagichning ko'rsatkich barabanlari sekinlashtiruvchi ikki juft chervyak uzatma orqali motorning taqsimlash shesternalaridan aylantiriladi. Motorning tirsakli vali 1700 ayl/daqiq

21.16-rasm. Qishloq xo'jaligida qo'llaniladigan maxsus kuzovli avtomobil

tezlikda aylansa val 102400 marta aylanganda bir soat ishladi deb ko'rsatadi. Masalan, shu motor 850 ayl/daqiqqa tezlikda ikki soat ishlaganda hisoblagich bir soatni ko'rsatadi. Birlar, o'nlar, yuzlar, minglar xonasini ko'rsatadigan to'rtta barabanchasi bor, 9999 soatdan keyin qaytadan 1 dan boshlaydi.

Spidometr avtomobilning harakat tezligini (km/soat hisobida) va necha kilometr yo'l bosib o'tganligini ko'rsatadi. Spidometr valigi vint uzatmali egiluvchan val orqali uzatmalar qutisining ikkilamchi validan harakatga keltiriladi. Harakat tezligini ko'rsatkich tok magnit maydonining doimiy magnit maydoniga ta'sir etishidan strelka o'qining burilishiga asoslangan.

Kilometrlarni ko'rsatkich traktorlarning moto-soatlar schyotchigi prinsipida ishlab, egiluvchan valikdan uch juft cheryyak uzatma orqali harakatga keladigan oltita barabanchasi bor. 99999,9 kilometrdan keyin yana 1 dan boshlaydi. Spidometr avtomobilning yetakchi g'ildiraklarning harakat tezligini sirpanishini hisobga olmagan holda ko'rsatganidan, haqiqiy tezlik spidometrning ko'rsatishidan kamroq bo'ladi.

6-§. Gidravlik tizim va qo'shimcha uskunalar texnik xizmat ko'rsatish

Gidravlik tizimga texnik xizmat ko'rsatish barcha elementlarni chang va loydan tozalash, bo'shab qolgan bolt va gaykalarni mahkamlash, moy sizishiga yo'l qo'ymaslik, bakdagi moy sathini tekshirish va lozim bo'lsa, qo'shimcha moy quyish hamda moyni almashtirishdan iborat.

Gidravlik tizimning moy bakiga yozda ДИ-11 (М-10Б), qishda esa ДИ-8 (М-8Б) markali dizel moyi quyiladi. Moyning sathi har kuni tekshiriladi va texnik xizmat ko'rsatishlarda ko'rsatilgan muddatlarda almashtiriladi.

Traktorga o'rnatilgan mashina va qurollarni salt holatga ko'tar-masdan agregatni burish, to'la burilmasdan ish holatiga tushirish taqiqlanadi.

Moy trubkalarini biriktiruvchi muftaning gaykasini oxirigacha burash kerak, aks holda zoldirlar moy o'tadigan yo'lni ochmaydi.

Moy bakiga faqat moyning belgilangan sortini filtdan o'tkazib quyish va uning ifloslanishiga mutlaqo yo'l qo'ymaslik kerak. Bakning moy filtrini ko'rsatilgan muddatda yuvib turish zarur. Moyning iflos bo'lishi ishqalanuvchi qismlarning tez yeyilishiga va qadalib yoki tiqilib

durust ishlamasligiga sabab bo'ladi. Moyning harorati $+30^{\circ}$ bilan $+70^{\circ}$ chamasida bo'lishi kerak.

Moy nasosini faqat motor ishlamay turgan vaqtda qo'shish yoki ajratish, shuningdek, gidravlik o'rnatish tizimidan foydalanilmagan vaqtlarda ishlatmaslik kerak.

Nasosning salnik va qistirmalari bekam-u ko'st bo'lishi va rezbali birikmalari jips tortilishi lozim.

Taqsimlagichning zolotniklari ravon harakat qilishi, o'tkazib yuboruvchi va saqlagich klapan to'g'ri rostlangan bo'lishi, ish vaqtida to'la ochilishi va jips yopilishi zarur, aks holda bu kamchiliklar gidravlik tizimning durust ishlashiga salbiy ta'sir etib, uning ishi yomonlashib ketadi.

O'rnatish tizimi ko'tarish yoki tushirish holatiga ko'chirilgandan keyin avtomat mexanizm ishlab, zolotnikni neytral holatga tezda o'tkazishi lozim, aks holda nasos va quvurlar zo'riqib ishlab ishdan chiqishi mumkin. Bunday holda zolotnikni qo'l richagi bilan neytral holatga ko'chirish kerak.

Moy quvurlari harakatlanuvchi qismlarga tegib ishqalanmasligi va jips birlashtirilishi zarur, aks holda moy sizishi va tizimga tashqaridan havo so'rilishi mumkin. Kuch silindri, qopqoq va shtutserlari jips birlashtirilishi va porshenning manjetasi bekam-u ko'st bo'lishi, cheklovchi klapan to'g'ri o'rnatilishi va sekinlashtiruvchi klapaning teshigi ifloslanib qolmasligi lozim.

O'rnatish mexanizmi qismlarining rezbali birikmalari mahkam qotirilgan bo'lishi, mexanizm bajariladigan ishga munosib rostdanishi, uning vaqtida sifatli moylanishiga e'tibor berish kerak.

Taqsimlagichning o'tkazib yuboruvchi klapani ko'tarilganicha qadalib qolib bekimasa, moy trubkalari muftasining gaykasi bo'shab ketsa, porshen yo'lini cheklovchi klapan uyasiga qadalib qolsa, sekinlashtiruvchi klapan teshigi bekilib qolsa, moy sovuq yoki kam bo'lsa yoki moy nasosi ishlamasa - o'rnatilgan qurol yuqoriga ko'tarilmaydi yoki pastga tushmaydi.

Moy trubkalari jips birlashtirilmasa, moy haddan tashqari ko'p bo'lsa, nasosning moy so'rib oladigan tomonidagi qistirmasi shikastlansa — moy ko'pirib, moy baki sapunidan toshib chiqadi. Nasos yetarli bosim hosil qilmasa, zolotnik filtri ifloslansa, saqlagich klapan kam bosimga sozlangan bo'lsa, moy sovuq yoki ortiqcha issiq bo'lsa — qurol ko'tarilgandan yoki tushirilgandan keyin taqsimlagich richaglari o'zicha neytral holatga qaytmaydi.

Kuch silindrining sekinlashtiruvchi klapani ifloslanib qolsa, moy trubkalarining gaykalari bo'shab ketsa yoki moy sovuq bo'lsa — taqsimlagich richaglari ish holatida turmaydi.

Moy oz bo'lsa yoki isib ketsa, gidrotizim magistraliga havo kirib qo'lsa, qurollar ravon harakatlanmasdan, siltanib ishlaydi, kuch silindri porshenining manjetasi yoki taqsimlagich zolotniklari ko'p yeyilgan bo'lsa, o'rnatilgan mashina yoki qurol ko'tarilgan holatda turmaydi.

Gidravlik moy nasosi yetakchi shesternasining salnigi shikastlangan bo'lsa, gidrotizimdan motor karteriga moy o'tadi.

Kuch silindri yuqorigi qopqog'idagi sekinlashtiruvchi klapan noto'g'ri o'rnatilsa (joyiga qo'yilmasa), o'rnatilgan qurol tez pastga tushadi.

Motorning o'rtacha aylanishlarida gidrotizim ishlatilib, moyi isitiladi. Tizimda moy kam bo'lsa, moy baki filtri ifloslanib qolsa, taqsimlagich richagi «ko'tarish» yoki «tushirish» holatida uzoq saqlansa va o'rnatish tizimi zo'riqib ishlasa (mo'ljallanganidan katta qurollar o'rnatilsa), tizimdagi moy ortiqcha qiziydi.

Nazorat savollari

- 1. Tirkash moslamasining vazifasi, tuzilishi va undan foydalanish usulini tushuntirib bering.*
- 2. Traktorlar quvvat olish valining turlari va ishlatilishi.*
- 3. Harakatlantirish shkvining tuzilishi va undan foydalanish usulini tushuntirib bering.*
- 4. Traktor gidravlik o'rnatish tizimining vazifasi.*
- 5. Moy nasosining tuzilishi va ishlashini tushuntirib bering.*
- 6. Gidravlik taqsimlagich qanday ishlaydi?*
- 7. Kuch silindri qanday tuzilgan?*
- 8. Qanday moy trubkalari qo'llaniladi? Birlashtiruvchi va saqlagich muftalarning vazifasi, tuzilishi va ishlashini tushuntirib bering.*
- 9. O'rnatish mexanizmi qanday tuzilgan va qanday sozlanadi?*
- 10. Yetakchi g'ildiraklar vazmirlashtirgichining turlari, vazifasi, tuzilishi va ishlashini tushuntirib bering.*